

ներուն վրայ. գ, Հայկական դրամոց անուններուն եւ արժեքին վրայ կըլսօսի: Յետոյ գեղեցիկ կարգաւ մը հայկական դրամոց ստորագրութիւնը կընէ, Կորիկէի դրամէն մինչեւ վերջին Լեւոն բազաւորինը:

Մեզի կերեւնայ քէ այսպիսի գրուածքի մը հայերէն բարգմանութիւնը շատ օգտակար կընայ ըլլալ մերագգային հնութեանց ու պատմութեանը լոյս տալու համար. բայց կըփափաքինք որ բարգմանիչն ալ հնագետ եւ դրամագետ, միանգամայն Կիլիկեցոց պատմութեան ինչպէս պետք է նէ հմուտ ըլլայ, որպէս զի ոչ միայն օտարագրի հայերէնագիտին քանի մը մանր սխալները շտկէ, այլ եւ ինքն ալ նոր տեղեկութիւններով զարդարէ եւ ճոխացընէ այս պիտանի աշխատութիւնը:

3° le nom et la valeur des monnaies arméniennes. Ensuite, il donne, dans un bel ordre, la description des monnaies arméniennes, depuis celle de Gorigué jusqu'à celles de notre dernier roi Léon VI.

Nous croyons qu'une traduction arménienne de cet ouvrage pourrait rendre de grands services aux archéologues arméniens, en jetant beaucoup de lumière sur les antiquités et l'histoire de notre pays. Il est à désirer pourtant que le traducteur lui-même soit versé dans les études archéologiques et numismatiques, et qu'il connaisse à fond l'histoire de la Cilicie, afin qu'il puisse non-seulement rectifier quelques inexactitudes de peu d'importance du savant arméniste, mais enrichir même cet utile ouvrage de données précieuses.

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆՔ ԻՆՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴԻ ԴԱՐՈՒՍ:

(Շարայարութիւն:)

Ա.

Ի ձեւակերպութենէ աշխարհին Հայոց որ լինէ աղխաղխեալ շարիւք լերանց բարձանց եւ հոսանօք բազմաբիւ վտակաց, որովք ազգք եւ ժողովուրդք ի բնուստ իմն որոշին յիրերաց, տեսաք իսկ վաղ ուրեմն¹ զպատճառս տրոհելոյ նորին անդստին ի սկզբանէ ի գաւառս գաւառս իշխանութեանց մեծաց եւ փոքունց՝ որք առ հասարակ հնարէին օրօրափել զլուծ արքունականին զօրութեան: Հայկազեանն միապետութիւն՝ առ ի չգոյէ քաղաքական միարանութեան ի սահմանադրութիւնս իւր՝ ստեպ ստեպ անկաւ ի յոյզս ներքին շփոթից, խափանեցաւ ի գալոյ յաճումն եւ ի մեծութիւն, եւ տկարացաւ ընդդէմ արտաքնոցն բըշնամեաց: Որով եւ վիճակեցաւ նմին ցանգ ընդ ձեռամբ լինել մօտաւորացն ազգաց հզօրաց. քանզի ի հարաւոյ զԱսորեստանեայցն ունէր նախ պետութիւն, եւ ապա զԱրարացիս. յարեւելից զՊարսս, յարեւմտից զԲիւզանդացոցն կապսերութիւն, ի հիւսիսոյ զԼովկասայինսն լեռնաբնակս, եւ անդր եւս քան զնոսս զհրոսակս արիւնախանձ

LA SOCIÉTÉ ARMÉNIENNE AU XIXe SIÈCLE.

(Suite.)

I.

La configuration du sol de l'Arménie, sillonné en tous sens par des chaînes de montagnes et par des cours d'eau qui forment entre chaque centre de population comme autant de barrières naturelles, nous a déjà expliqué¹ pourquoi ce pays fut, dès l'origine, morcelé en une foule de principautés plus ou moins considérables, et toutes aspirant à une complète indépendance de l'autorité royale. Ce défaut d'unité dans l'organisation politique de la monarchie arménienne, cause de fréquentes dissensions intestines, arrêta son développement et la laissa faible et sans défense contre les ennemis du dehors. Son sort fut d'être presque toujours la vassale des puissantes nations qui l'entouraient; au sud, elle eut l'empire des Assyriens et plus tard les Arabes, à l'est la Perse, à l'ouest l'empire de Byzance, au nord les montagnards du Caucase, et plus loin ces hordes féroces et belliqueuses que l'antiquité désigna sous le nom générique de Scythes. Après avoir été envahie par les armées d'Alexandre le Grand et avoir vu périr, dans la guerre qu'elle sou-

¹ Տես (զնորին Պ. Տիւրքեայ) Զազգայնոցն երկրոց Հայաստանի, ի Հանդիսի երկրոցն աշխարհաց, 15 ապրիլի 1852:

¹ Voyez les Chants populaires de l'Arménie, dans la Revue du 15 avril 1852.

ժողովրդոց բազմաց՝ որ հասարակաց անուամբ Սկիրացիք առ ի նախնեացն կոչեին: Յետ արշաւոյ զօրացն Աղեքսանդրի մեծի ի Հայս, յորում ժամանակի ի մարտ կաքաւեալ բնակչաց ընդդէմ եմին՝ տեսին զանկումն վերջնոյ բազաւորին իւրեանց Վահեի, ոչ սակաւ ժամանակս զդէմ կալան նոքա եւ Սելեւկեանց որ ջանահնար լինէին ընդ լծով ծառայութեան արկանել զնոսա: Հայաստան աշխարհ՝ յաղթահարեալ ի նոցանէ, բայց երբեք ոչ նուաճեալ ի սպառ, վտարանջեաց ի նոցունց եւ զոգցես յարուցեալ կանգնեցաւ, այլ ապա փոյր ընդ փոյրեմուտ ընդ Պարթեւացն իշխանութեամբ՝ ժառանգութիւն իմն եղեալ կրտսերոյ տոհմին Արշակունեաց. եւ բերես այլում ամենեւին հանդիպէր նա բաղդի, եւ ի կարգս մեծացն ազգաց Արեւելից անցեալ բազմէր՝ երէ վեհագոյնն ի բազաւորս այնր ցեղապետութեան Տիգրան արքայ, պատերազմականաւ միանգամայն եւ քաղաքական հանճարով ճոխացեալ, որ եւ զերկիր բազաւորութեան իւրոյ ամբարձեալ հասոյց ի գերագոյնինչաստիճան զօրութեան եւ բարգաւաճանաց, չգտանէր խոչ եւ խափան իւրոցն ընթացից զարիագունդ լեզեռնան հոռովմայեցիս՝ զյաղթականս Միհրդատայ աներոյն իւրոյ, եւ ախոյեանս անձինն սպարապետս անուանիս նմանեալս Ղուկուղեայ եւ Պոմպէի:

Ի ժամանակս բազմամեայ եւ մոլեգին մարտից պատերազմաց Պարթեւացն եւ Հռովմայեցւոց, որք եւ նովին զոգցես սաստկութեամբ յերկարեալ ձգեցան ի մեջ յաշորդացն Կոստանդիանոսի եւ Սասանեանց, Հայաստան աշխարհ ասպարեզ եղեւ մաքառմանց որովք ախոյեանքն այնոքիկ մեծագորք ելեւեւս զմիմեամբք առնէին տիրապետել Ասիոյ: Նախ Հռովմայ կացեալ հարկատու, ապա Բիզանդիոնի եւ Պարսից միանգամայն, եր զի Արշակունիս անդր երիցագունի տոհմին խոնարհէր, եւ եր զի զկայսերացն հայցէր հովանաւորութիւն, եւ եր երբեք զի եւ յերկոցունցն զերծանել ջանացեալ բռնակալութենէ, ոտնակոխ լինէր յերկաքանչիւրոցն անագին պետութեանց, որոց ինքն իսկ սահման անշրպետութեան կայր ի միջի: Իսկ իբրեւ բոլորովմբ ընդ Սասանեանցն իշխանութեամբ անկաւ ի սկիզբն հինգերորդի դարուն, նոքա ոչ ինչ յապաղեցին բառնալ անտի եւ զնետս անգամ ինքնօրէն ազատութեան. եւ Արտաշիր արքայ՝ յիւրոցն իսկ ատեցեալ սակս զնացիցն անկարգութեան՝ ամբաստանեցաւ առ Վուամ Ե արքայ Պարսից ի նախարարացն Հայոց, եւ նորին հրամանաւն արկաւ ի կալանս բանտի ի

tint pour les repousser, le dernier de ses souverains, Vahé, elle résista encore pendant quelque temps aux efforts que firent les Séleucides pour l'asservir.

Vaincue par eux, mais jamais soumise entièrement, elle s'affranchit de leur joug et sembla se relever, en passant bientôt après sous la domination des Parthes, en devenant l'apanage de la branche cadette des Arsacides; et peut-être que ses destinées eussent été tout autres, qu'il lui eût été donné de prendre rang définitivement parmi les grandes nations de l'Orient, si le plus illustre des souverains de cette dynastie, Tirgrane, prince remarquable par ses talents militaires et politiques, et qui avait élevé son royaume à un haut degré de puissance et de prospérité, n'eût enfin rencontré sur son chemin les vaillantes légions romaines qui avaient triomphé de Mithridate, son beau-père, et pour adversaires des capitaines tels que Lucullus et Pompée.

Dans la lutte longue et acharnée que se livrèrent les Parthes et les Romains, et qui se continua non moins vive entre les successeurs de Constantin et les Sassanides, l'Arménie fut le champ de bataille où ces puissants rivaux venaient se disputer la domination de l'Asie. Tributaire de Rome, puis de Byzance et en même temps de la Perse, inclinant tantôt vers les Arsacides de la branche aînée, tantôt recherchant la protection des Césars, quelquefois essayant de revendiquer sa liberté contre cette double oppression, elle se trouva écrasée entre les deux formidables États auxquels elle servait de limites. Lorsqu'elle resta entièrement au pouvoir des Sassanides, vers le commencement du ^v^e siècle, ils ne tardèrent pas à y détruire les derniers vestiges d'indépendance; le roi Ardaschir, que ses excès avaient rendu odieux à ses sujets, accusé auprès du souverain de la Perse, Bahram V, par les satrapes arméniens, fut enfermé par ordre de ce prince dans une forteresse de la Susiane, destinée aux prisonniers d'État, où il mourut (428). L'Arménie ne fut plus dès lors qu'une province du vaste empire des Sassanides. Deux siècles s'écoulèrent pendant lesquels ils la firent administrer par des

դղելի ուրեք ի Խուժաստան, ուր եւ մեռաւ իսկ (428). եւ յայնմհետէ Հայաստան աշխարհ՝ մի ի գաւառաց եղեւ յայնաժառաղ պետութեանն Սասանեանց, եւ ընդ դարս երկուս մարգարանք կալան գտեսչութիւն իրաց աշխարհին՝ պարսիկք գոլով յազգէ եւ կամ ի նոցունց իսկ ի Հայոց ընտրեալք՝ ըստ խստութեան եւ կամ ըստ խաղաղասէր բարուց արքայիցն Պարսից: Քրիստոսականն կրօն գոր ի Կեսարիոյ ընկալան Հայք, եւ տենչ նոցին եւ փոյթ ի վարժս եւ ի կարգս Հեղեւնացւոց, եւս եւ հռովմեական օրինացն մուտ գտանել ի Հայս¹, ցանգ զնոսա կասկածելիս առնէին յաջս տերանցն նորոց, որք եւ մեծապէս ջանհնար լինէին հեռացուցանել զնոսին ի Բիւզանդիոնէ: Անտի եւ կայսերք Յունաց՝ որոց զիղջ եր յարածամ ընդ ելանել երկրին Հայոց ի ներքուստ ձեռին իւրեանց, գուն գործէին յինքեանս յանկուցանել զՀայս, եւ մեծաւ խնամով նպաստ լինել փութային ամենայն խլրտմանց նոցա ի վտարանջութիւն առ իւրեանց անձանցն իսկ օգուտ: Յայնժամ ապա եւ Սասանեանք խափանել մտաբերեցին զպէտս եւ զվարժս հելլեն դպրութեան յաշխարհին Հայոց. խնդիր արարեալ այրեցին զամենայն գրեանն դրոշմեալ ի յոյն լեզու, եւ բռնացեալ յարուցին հալածանս սաստիկս ի շնչել բառնալ գրքիստոնէութիւն, եւ փոխանակ հաստատել զՊարսիցն կրօնս, այս ինքն է զպաշտօն կրակի: Ոչ եւս հանդուրժեալ ազգին բռնութեանն եղելոյ ի վերայ հաւատոցն իւրոց եւ իմաստիցն ցանկալեաց, յոտն եկաց եւ կանգնեցաւ իբրեւ գայր մի ի ձայն բարբառոյ եպիսկոպոսացն իւրոց եւ քահանայից, եւ առաջնորդ ունելով զքաջ նահատակն զՎարդան՝ արիացաւ ի մարտ կքրել ընդդէմ բանակաց արքայից արքային: Այլ յանհաւասար մրցման անդ ուր ուրեմն պարտեցան Հայք, բայց եւ անարկու եղեն բշխամեաց, եւ ընդ սլայմանս հաշտութեանն զազատութիւն խղճի եւ զանդորրաւետ վարժս դպրութեան միանգամայն բերին ի ձեռս:

Իսկ յորժամ Արարացիք յեռանդն կրօնից եւ աշխարհակալութեան վառեալք խրախուսանօքն Մանմեաի ելին յանապատէ անտի իւրեանց, եւ յարձակեալ ի վերայ Յունաց աշխարհին՝ հատին ի նոցանէ զերկոսին գաւառսն ընտրեալագոյնս՝ զԱսորիս եւ զԵգիպտոս, Սասանեանցն բազառութիւն յանիշխանութեան եր եւ յաղմուկս շփո-

gouverneurs (*marzbans*), Perses d'origine ou choisis parmi les Arméniens eux-mêmes, suivant la politique de rigueur ou de pacification que ces princes croyaient devoir adopter. Le christianisme, que les Arméniens avaient reçu de Césarée, le goût qu'il leur avait inspiré pour la littérature et la civilisation grecques, l'introduction parmi eux de la législation romaine¹, tenaient sans cesse en éveil les soupçons de leurs nouveaux maîtres, jaloux de les éloigner de tout rapport avec Byzance. D'un autre côté, les empereurs, qui ne cessaient de regretter la possession de l'Arménie, favorisaient de tout leur pouvoir ces tendances et se montraient empressés à soutenir toutes les tentatives de révolte dont ils espéraient profiter. C'est alors que les Sassanides entreprirent de proscrire l'usage et l'étude de la langue grecque en Arménie, firent rechercher et brûler tous les livres écrits en cette langue, et recoururent à la violence et à la persécution pour y détruire le christianisme et le remplacer par la religion de la Perse, le culte du feu. Atteinte dans sa foi et ses affections les plus chères, la nation se leva comme un seul homme à la voix de ses évêques et de ses prêtres, et sous la conduite d'un héros, Vartan, essaya de tenir tête aux armées du grand roi. Dans cette lutte inégale, les Arméniens finirent par être accablés, mais après avoir su se rendre redoutables, et avoir obtenu une capitulation qui leur assurait la liberté de conscience et de leurs goûts littéraires.

Lorsque les Arabes, entraînés par cet esprit d'enthousiasme religieux et guerrier que Mahomet avait su leur inspirer, sortirent de leurs déserts pour se précipiter sur l'empire grec, et lui enlevèrent deux de ses plus belles provinces, la Syrie et l'Égypte, la monarchie des Sassanides était livrée à l'anarchie et au désordre; elle ne tarda pas à succomber sous

¹ Հրովարտակ Յուստինիանոսի, ի Նոր Սահմանս, Սահմ. ԽԱ, « Յաղագս Հայոց, զի եւ նոքա օրինօք Հռովմայեցւոցն վարեացին յամենայնի: »

¹ Edit de Justinien, dans les *Novellæ Constitutiones*, novell. xxi, « De Armeniis, ut et illi per omnia leges Romanorum sequantur. »

բից. և վաղ ընդ փոյր նկուն եղև առաջի յաղթական զինուցն Արարացոց : Ընդ աշխարհին Պարսից անկաւ և Հայաստան ընդ ձեռամբ ամիրապետացն, որ ոստիկանս կարգեցին անդանօր մեծաւ իշխանութեամբ ճոխացեալս : Վկայեն առ հասարակ պատմագիրք ժամանակացն այնոցիկ զի ոչ էր բիւ և չափ յափշտակութեանց ոստիկանացն և անգործեանց նոցա ի վերայ նախարարացն Հայոց, զորս ի մահ կամ յուրացութիւն դատապարտ առնէին, և կամ ի Բաղտատ խաղացուցեալ՝ ի բանտս աշխարհին զրաւէին ի կենաց : Բագում անգամ փորձ փորձեցին բնակիչք տեղեաց տեղեաց փտարանջն ի հազարացոց անտի ատելեաց իւրեանց, և լեռնականքն Տօրոսի անկեալ ի վերայ զօրաց և զօրավարացն Արարացոց՝ ի սուր սուսերի կոտորեցին զնոսա. սակայն յայօրինակ խլրտմունք հուպ ընդ հուպ ցածնուին և ոչ էր հնար զդեմ ունել բազմամբոխ զօրաց ամիրապետացն :

Մի ի տոհմից անտի նախարարութեանց՝ տեր ստացուածոց բազմաց ի սահմանս մեծին Հայոց, որ և յաղագս իւրոյ վաղնջուց ազնուութեանն և զօրծոց քաջութեան պատուական էր յաջս ամենեցուն, գեազրատունեացն տոհմէ ասեմ, առ ժամանակօք Արարացոցն պետութեան ևս՝ որպէս երբեմն մինչ ընդ Պարսիցն ձեռամբ էին Հայք՝ կալա զսանձ տեսչութեան իրաց աշխարհին : Եւ մի ոմն ի սերնդոց այնր տոհմի քաջն Աշոտ՝ զամս քսան և հինգ ղեկավարեաց զՀայս այնքանեաւ ճարտարութեամբ և իմաստութեամբ, և այնչափ հաճոյ եղև յաջս Արարացոց, զի ամիրապետն Միւրեկէքքիլ ետ նմա զարքունականն պատիւ, և զմի ոմն ի պաշտօնէից դրանն իւրոյ առաքեալ՝ բազ եղ ի գլուխ նորա : Այլ և կայսրն Վասիլ ծանեաւ զնա իբրեւ զբազաւոր աշխարհին Հայոց. և եղև Աշոտ ցեղապետ բազաւորացն Բագրատունեաց որ զմիմեանս փոխանակեցին ինենքին բուով ընդ ամս իբր երկերիւր (885-1079) ¹ :

Վերականգնեալն այն բազաւորութիւն ստուեր իմն էր Արշակունեացն առաջնոց բազաւորու-

les coups de leurs armes victorieuses. Comme la Perse, l'Arménie passa sous la domination des khalifes, qui en confièrent le gouvernement à des préfets (*osdigans*) investis d'une souveraine autorité. Suivant le témoignage unanime des historiens contemporains, ces officiers signalèrent leur administration par des exactions sans nombre, par leurs rigueurs envers les chefs arméniens, qu'ils condamnaient à l'abjuration ou à la mort, ou qu'ils envoyaient gémir dans les cachots de Bagdad. Les populations, auxquelles la domination musulmane était odieuse, essayèrent plus d'une fois de se soulever : les troupes arabes, surprises avec le général qui les commandait par les montagnards du Taurus, furent massacrées ; mais ces mouvements étaient aussitôt comprimés, la résistance était impossible contre les puissantes armées des khalifes.

Une des familles satrapales qui possédait dans la haute Arménie de vastes domaines, et qui, à cause de son ancienneté et pour prix des services qu'elle avait rendus au pays, jouissait d'une haute considération et d'un grand crédit, la famille des Bagratides, chargée à différentes reprises, du temps des Perses, de la direction des affaires publiques, continua sous les Arabes les mêmes fonctions. Un des membres de cette famille, Aschod, gouverna pendant vingt-cinq ans l'Arménie avec tant d'habileté et de sagesse, et sut si bien se concilier l'estime et les bonnes grâces des Arabes, que le khalife Motewakkel lui décerna les honneurs de la royauté et envoya un des grands officiers de sa cour pour lui poser la couronne sur la tête. L'empereur Basile le reconnut aussi comme roi de l'Arménie. Aschod fut la tige de la dynastie des Bagratides, dont les souverains se succédèrent, au nombre de neuf, pendant un intervalle de près de deux cents ans (885-1079) ¹.

Mais cette royauté restaurée ne fut plus que l'ombre de ce qu'elle avait été dans les temps anciens,

¹ Մի ի ցեղից տոհմին Բագրատունեաց բազաւորեաց ի Վիրսու յԱփխագս ի տասներորդի դարուն, և անտի անա սերեալ զայ Բագրատիւն կամ Պակրարիւնն անուանեալ ազգատոհմ ի Ռուսիա : Վաղ ուրեմն առ ժամանակօքն Վաղարշակայ, որ բազաւորեաց յամին 117 նախ քան զԲրիտոս, և գլուխ Արշակունեացնեկաց ի Հայս, Բագրատունեացն նախարարութիւն մի էր ի մեծաց նախարարութեանց աշխարհին : Մովսէս Խորենացի պատմագիր հինգերորդի դարուն, որ ի մատենին իւրում ի շարի նախալ քննարանէ զձագումն միոյ միոյ ի նախարարութեանց անտի.

¹ De la branche des Bagratides, qui régna en Géorgie et en Abkhazie à partir du xe siècle de notre ère, descend la famille Bagration, en Russie. Déjà au temps de Valarsace, premier souverain de la dynastie des Arsacides d'Arménie, lequel monta sur le trône l'an 117 avant Jésus-Christ, les Bagratides formaient une des satrapies les plus considérables de ce pays. Moysse de Khoren, historien du ve siècle, qui a consigné et discuté dans son livre sur les origines de ces satrapies, nous apprend que celle des Bagratides remontait par

քեան, առ որովք հայաստան աշխարհ զնոյն ուներ ընդարձակութիւն զոր ունի զարդիս Գաղղիա. եւ Բագրատունեացն տիրապետութիւն ոչ աւելի ինչ երկիր ուներ քան զԱրարատեանն անուանեալ նահանգ: Եւ քեպետ այն քաղաքը ըստ հաճոյս ամիրապետացն եւեթ հաստատուն կային յարող իւրեանց ընդ խնամակալութեամբ պաշտօնեից զրանն Բաղտատու, հանդերձ պարտեօք ժողովելոյ ինքնին զհարկսն սահմանեալս յԱրարացոց անտի, սակայն քաջ զիտացին պարզեւել աշխարհին իւրեանց զամս ինչ խաղաղաւետ անդորրութեան եւ բարգաւաճանաց: Եւ արող քաղաքութեան նոցին Անի, որ առ Ախուրեան գետովն կայ ի Շիրակայ գաւառին, աւերակօքն իւրովք յայտ առնէ զվաղեմին իւր ընդարձակութիւն եւ զփառս:

Ե.Գ. ՏԻԻԼՈՐԻԷ:

(Մնացումն յառաջիկայս:)

sous les premiers Arsacides, lorsque le territoire arménien égalait en étendue celui de la France actuelle. L'autorité des Bagratides était restreinte à une portion de ce territoire, circonscrite dans la province d'Ararat. Tout en n'occupant le trône que sous le bon plaisir des khalifes et la haute surveillance des agents de la cour de Bagdad, et avec l'obligation de percevoir, sous leur propre responsabilité, le tribut imposé par les Arabes, ils surent néanmoins donner quelques années de paix et de tranquillité à leur pays et le rendre florissant. Leur capitale, Ani, située sur les bords du fleuve Akhourian, l'Arpa-Tchaï actuel, dans le district de Schirag, a laissé des ruines qui attestent l'étendue de cette ville et son antique splendeur.

ÉD. DULAURIER.

(La suite au prochain numéro.)

Ե. ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ.

ՀԱՆՈՒՄԱՐԶՈՐԳՈՒԹԻՒՆ ՎԵՋՈՓԱՌ ԿԱՅՍԵՐ ԵՒ ԿԱՅՍՐՈՒՀԻՈՅՆ ԳԱՂԱՅԻՈՅ ՏԱՆԳՂԱՆ:

Ապրիլ ամսոյն մեջ հանդիպած մեծամեծ դէպքերն աչքէ անցընելու ատեն, սոսկալով ու սարսափելով մը կրնայինք մէյմը Սերաստուպօստոյ վրայ՝ ուր բիրաւոր մարդիկ կատաղաբար կը շանքահարեն մեկզմեկ, եւ մէյմը Պրուսայի վրայ՝ որ անաւոր սասանութեամբ հիմնայատակ կը կործանի, ու մեր Գուին եւ Անի քաղաքաց ցաւալի յիշատակները կը ձգէ մտքերնիս...

Բայց նոյն օրերը ամբողջ շարք մը ժամանակ անպատմելի ցնծութիւններ կը լլան Անգղիոյ մէջ՝ Գաղղիոյ կայսեր եւ կայսրուհւոյն Լոնտրա երբալովը: Այս նշանաւոր ճանապարհորդութեան համառօտ ստորագրութիւնն ընենք այս անգամ.

եւորք նորէն կը դառնանք մեր արեւելեան խեղճութեանցը նայելու, ինչպէս մագնիսը որ անդադար ալ շարժես՝ միշտ կը դառնայ դէպ ի հիւսիս:

Ապրիլի 15ին կիրակի օրը կայսրն ու կայսրուհին ելան իրենց պալատէն շատ մը կառքերով, ու կայսերական հարիւր պահանորդաց զեղեցիկ զնդին առաջնորդութեամբը գնացին երկարուղւոյն կայարանը: Փարիզէն մինչեւ ծովեզերեայ Քալէ քաղաքը եօրը ժամուան մէջ հասան, եւ ճամբուն վրայ ամեն տեղ իրենց վեհափառութեանը համեմատ պատիւ եւ մեծարանք ընդունեցան քաղաքապետներէն, ամեն կարգի պաշտօնատէրներէն եւ տեղացի ժողովուրդներէն: Բայց հան-

աւանդէ զի Բագրատունեացն տոնմ հաւաստի սերնդեամբ եկեալ հասանէ մինչեւ ի Շամբատ ի գերեւոց անտի Հրէից զօրս մեծն Նարուզդոնոսոր խաղացոյց յերուսաղեմէ յետ առման նորին եւ կործանման: Շամբատայ յազատութիւն եկեալ ի շնորհս երեսաց Հրաբէի Հայոց քաղաքի՝ մեծարեցաւ ի նմանէ յոյժ յոյժ եւ եկաց մնաց առ նմին: Վասն որոյ յիշուի է զԲագրատիւնեանցն ազգատոնմ համարել իրբն զմի ի բուն ի հնոց անտի ազգատոնմից եւրօպայ՝ որոց հաւաստեալ ծանօթ իցէ ծագումն եւ սերունդ ի պատմական աւանդից:

une filiation certaine, *havasdi*, jusqu'à Schampat, l'un des captifs que Nabuchodonosor le Grand emmena de Jérusalem lorsqu'il prit et saccagea cette ville. Schampat, rendu à la liberté par la bienveillante intervention de Hratchia, roi d'Arménie, fut magnifiquement traité par ce prince, et s'établit auprès de lui. La famille Bagration peut être regardée aujourd'hui comme une des plus anciennes de l'Europe, parmi celles dont la descendance est historiquement prouvée.